

ALİ TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ TƏLƏBƏ İDMAN KLUBUNUN STRUKTUR VƏ İDARƏETMƏ MODELƏRİNİN TƏŞKİLİ

Ə.N. Əskərov^{1a}, prof. Q.Ş. Əbiyev^{1b}

¹*Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası*

^a ali.askarov@sport.edu.az, orcid.org/0009-0001-1370-9989

^b galib.abiyev@sport.edu.az, orcid.org/0000-0003-4293-6643

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 11 oktyabr 2023

Dərc olunub: 28 dekabr 2023

© 2022 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya. Tədqiqat tələbə idman klubunun strukturu, idarə edilməsi və fəaliyyət işinin təşkilinin nəzəri əsaslandırılmasına həsr edilmişdir. Azərbaycanda Bədən Tərbiyəsi və İdmanın inkişafı Strategiyasının hədəf istiqaməti ölkə vətəndaşlarına sağlam həyat tərzini sürmək, sistemli şəkildə bədən tərbiyəsi və idmanla məşğul olmaq, inkişaf etmiş idman infrastrukturuna çıxış əldə etmək, həmçinin Azərbaycan idmanının rəqabət qabiliyyətini yüksəltmək imkanını təmin etmək üçün şərait yaratmaqdır. Bu məqsədə çatmaq üçün həll yollarını tələb edən əsas vəzifələrə əhalinin bədən tərbiyəsi və idman təhsilinin yeni milli sisteminin yaradılması daxildir ki, onun da həyata keçirilməsi tələbə idmanının müasirləşdirilməsini, o cümlədən tələbə idman klublarının inkişafı yolu ilə həyata keçirilməsini nəzərdə tutur.

Açar sözlər: *tələbə idmanı, idman klubu, idman klubunun işinin təşkili və idarə edilməsi.*

Bu gün Azərbaycan Respublikasındakı tələbə idman hərəkatı gənclərin fiziki inkişafında yeni vəzifələr və məqsədlərin qoyulması ilə xarakterizə olunur. Belə ki, gənclərin müxtəlif idman tədbirlərində iştirak etməklə sağlamlıqlarına verilən dəyər, əsaslı münasibət, fiziki özünü təkmilləşdirmək və özünü təsdiq etmək maraqlarını stimullaşdırmaq tələbələrin fiziki qabiliyyətlərinin formalaşması ilə birbaşa əlaqəlidir [4]. Bədən tərbiyəsi və müxtəlif idman növlərinə maraqlarını onlar üçün həyat tərzinə çevrilməsi və bütün həyatı boyu priori-

tet yer tutmağa davam etməsi çox vacibdir. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasında Bədən Tərbiyəsi və İdmanın inkişafı Strategiyası idman obyektlərinin infrastrukturunun inkişafı, və əhalinin sağlamlığının möhkəmləndirilməsi ilə, eləcə də tələbələrin müxtəlif idman növləri ilə məşğul olması ilə əlaqədar əsas vəzifələrini müəyyən edir. Bunun nəticəsidir ki, Azərbaycan respublikası vətəndaşlarının sistemli şəkildə bədən tərbiyəsi və müxtəlif idman növləri ilə məşğul olan hissəsi 2030-ci ilədək əhalinin ümumi sayının 40%-nə, tələbələrin isə 80%-nə çatması başlıca hədəfdir [3].

Tədqiqatın əsas məqsədi idman klubunun strukturunun nə olduğunu, onun idarəetmə modelinin necə göründüyünü, işin təşkilini və digər aspektlərini təhlil etmək lazımdır. Ali təhsil ocaqlarında tələbə idmanının inkişafı məsələlərində bədən tərbiyəsi kafedrası ilə idman klubunun fəaliyyətinin qarşılıqlı əlaqəsinə də diqqət yetirmək lazımdır. Bu gün tələbə idman klubları dövlət sayəsində daha çox idman və ən yüksək nailiyyətlər naminə deyil, gəncləri və tələbələrini kütləvi şəkildə bədən tərbiyəsi və idmana, sağlam həyat tərzinə cəlb etmək, müxtəlif dağıcı pis vərdislərdən uzaqlaşdırmaq və diqqətlərini müsbət istiqamətdə yönəltmək üçün yaradılır [4].

Tələbə İdman klubu ali təhsil müəssisəsinin strukturunun bölməsi kimi çıxış etməli, yəni təhsil ocağının bədən tərbiyəsi kafedrası tərəfindən dəstəklənməlidir. Bütün bunlar idmana əsaslanan təhsil mühitində idman ustalığının yüksəldilməsi, bədən tərbiyəsi və idman tələbələrin şəxsiyyətlərinin inkişafı üçün şərait yaratmaq üçün tələb olunur. Qeyd etmək lazımdır ki, tələbə idman klublarının işinin təş-

kilinin əsas istiqamətləri bunlardır: kütləvi idman tədbirlərinin təşkili, yığma komandalar və idman bölmələri ilə iş [5].

Azərbaycanda hazırda mövcud olan tələbə idman klublarının fəaliyyətinin və strukturunun müxtəlif tədqiqatlarına əsaslanaraq, onların fəaliyyətinin və işinin təşkilinin üç əsas istiqamətini vurğulamaq lazımdır:

1. idman klubu kütləvi idman tədbirlərinin təşkilinə cavabdeh olan müstəqil işçi heyəti olan müstəqil struktur bölməsidir;
2. idman klubu - bədən tərbiyəsi və idman kafedrasının strukturuna daxil olmayan, ştatlı məşqçilər və mütəxəssisləri olan təhsil ocağının müstəqil maliyyə struktur bölməsi;
3. İdman klubu bədən tərbiyəsi və idman kafedrasının tərkibində yerləşir [3,4].

Bədən tərbiyəsi və idman kafedrası ilə idman klubu arasındakı əlaqənin əsas məqsədi ali təhsil müəssisəsində tələbə idmanının inkişafının səmərəliliyini və rəqabət fəaliyyətləri artırmaqdan ibarətdir ki, bunun da əsas xüsusiyyəti tələbələrə fəal məşqə cəlb etməkdir. Qeyd etmək lazımdır ki, ali təhsil müəssisəsində rəqabətli fəaliyyətin təşkilinə ciddi diqqət yetirilir, bu da idmana əsaslanan təhsil mühitinin ən mühüm komponentlərindən biri hesab olunur [2].

Beləliklə, belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, idman klubu ilə bədən tərbiyəsi və idman kafedrasının tələbə idmanının inkişafı məsələlərində düzgün qurulmuş birgə işi, artıq birinci kursdan tələbənin təhsil aldığı idman yönümlü təhsil mühiti yaratmağa imkan verir və idman hərəkətinin fəal iştirakçısına çevrilir, onun fiziki özünü təkmilləşdirməyə və özünü təsdiq etməyə marağı maarifləndirici fəaliyyətlər və müxtəlif idman fəaliyyətlərində iştirakla stimullaşdırılır. İdman klubu hüquqi şəxs kimi ayrıca əmlaka, müstəqil balansla malikdir, öz adından əmlak və şəxsi qeyri-əmlak hüquqları əldə edə və həyata keçirə, məsuliyyət daşıya, müqavilələr, əqdlər bağlaya, məhkəmələrdə iddiaçı və cavabdeh; bank müəssisələrində ma-

natla və xarici valyutada cari və digər hesabları ola bilər, öz fəaliyyətinin məqsədlərinə uyğun olaraq mülkiyyət, icarə və qanunla nəzərdə tutulmuş digər əsaslar əsasında əmlaka sahib ola, istifadə və sərəncam verə bilər.

Belə bir ictimai təşkilatın üzvlərinin fəaliyyəti aşağıdakı vəzifələrin həllinə yönəldilmişdir:

- tələbələr arasında bədən tərbiyəsi və idman dəyərlərinin təbliğinə köməklik;
- şəhər və rayon sakinləri, o cümlədən əlillər üçün kütləvi idman və bədən tərbiyəsi və istirahət tədbirlərinin təşkili və keçirilməsi;
- şəhərdə (rayonda) könüllü idman hərəkətinin inkişafı;
- tələbələr üçün bədən tərbiyəsi və idman (reklam, məlumat, təbliğat, bədən tərbiyəsi, idman, istirahət və s.) layihə fəaliyyətlərinin təşkili;
- tələbələr üçün hakimlik və təlimatçı təcrübəsinin təşkili və iştirakı;
- şəhərdə kütləvi idman və bədən tərbiyəsi-sağlamlıq işinin informasiya məkanının genişləndirilməsində iştirak.

Qanunda “tələbələrin fiziki hazırlığının və fiziki inkişafının illik monitorinqinə ehtiyac” qeyd olunur. Qeyd etmək lazımdır ki, monitorinq kifayət qədər uzun müddət ərzində təşkil edilmiş davamlı prosesdir və bu müəyyən anlarda obyektin vəziyyətini qeyd etməyə və proses meyillərini qiymətləndirməyə və bu tendensiyaların inkişafını proqnozlaşdırmağa imkan verir [1]. Qanunla müəyyən edilmiş norma idman klublarına monitorinq tədqiqatları zamanı qiymətləndirilən tələbələrin fiziki və hərəkəti inkişaf səviyyəsinə uyğun olaraq bədən tərbiyəsi və idman üçün təşkilati-metodik şərait yaratmağa imkan verir [3].

İdman klubunun fəaliyyətində əsas yeri fərdi idman növləri üzrə bölmə məşğələləri şəklində həyata keçirilən tərbiyəvi və idman işləri tutur. İdman üzrə bölmə işi tələbələrin bədən tərbiyəsi ilə bağlı bütün işlərlə (siniflər, məsləhətlər, aralıq attestasiya) üzvi şəkildə bağlıdır və o, həm də hərtərəfli fiziki inkişaf

və idmana hazırlığın artırılması məqsədlərinə xidmət edir. İdman klubunun əsas vəzifələri:

- işçilərin və tələbələrin bədən tərbiyəsi, istirahət və idman tədbirlərinin təşkili;
- idman və atletika yarışlarının, təhsil müəssisəsi daxili yarışların, təlim-məşq toplanışlarının və digər idman tədbirlərinin keçirilməsi;
- ali təhsil müəssisəsi komandalarının müxtəlif təhsil müəssisələri arasındakı yarışlara hazırlığın və çıxışının təşkili;
- müxtəlif idman və istirahət tədbirlərinin, yarışların, Sağlamlıq Günlərinin və s. təşkili və keçirilməsində fakültələrə metodiki və praktiki köməklik göstərmək;
- ali təhsil müəssisəsi tələbələri və əməkdaşları üçün idman üzrə ümumi bədən tərbiyəsi qruplarının, dərnlərinin və seksiyalarının işinin təşkili;
- müəllimlər, işçilər və tələbələr üçün hərtərəfli Spartakiadalar şəklində bədən tərbiyəsi və idman, kütləvi və idman tədbirlərinin təşkili üzrə bədən tərbiyəsi kafedrası, həmkarlar ittifaqı təşkilatı və tələbə idarəetməsi ilə birgə iş;
- sağlam həyat tərzinin təbliği;
- sosial inkişaf və tərbiyə işləri üzrə prorektorla birlikdə təhsil müəssisəsi tələbələri ilə maarifləndirmə işi;
- avadanlığın, idman, tibbi və digər malların alınması;
- təhsil müəssisəsi daxili turnirlərin, yarışlarının, idman günlərinin keçirilməsi qaydalarının bədən tərbiyəsi və idman kafedrası ilə razılaşdırılaraq rektor tərəfindən təsdiq edilməsi;
- idman klubunun qarşısında duran problemlərin həlli üçün maliyyə vəsaitinin toplanması və fəaliyyətlərə təşkilati dəstəyin təşkili.

Qeyd etmək lazımdır ki, idman klubunun əhəmiyyətli fəaliyyəti ilə yanaşı (təbliğat, təşkilatı və praktiki; dəyirmi masalarda, seminarlarda, konfranslarda iştirak; KİV-də çıxış; bədən tərbiyəsi, idman və gənclər ictimai təşkilatları ilə

qarşılıqlı əlaqə; şəhər bədən tərbiyəsi idman tədbirləri, bayramlar və s.) bu təşkilati-hüquqi formada idman klubunun üzvləri Azərbaycan respublikası qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada və həcmdə dövlət orqanlarının və yerli özünüidarəetmə orqanlarının qərarlarının hazırlanmasında iştirak edə bilərlər. Bu hüquqi formada idman klubunun tam ştatlı işçiləri ola bilər, olmaya da bilər. Sonuncu halda idman klubuna rəhbərlik aşağıdakılar tərəfindən həyata keçirilir: İdman Klubu üzvlərinin ümumi yığıncağı, İdman Klubunun Şurası, İdman Klubunun sədri, sədrin müavini; TİK-da nəzarət və audit funksiyası auditor tərəfindən həyata keçirilir.

TİK-da ali idarəetmə orqanı onun bütün üzvlərinin ümumi yığıncağıdır və zərurət yarananda, lakin ildə bir dəfədən az olmayaraq çağırılır. Tələbə idman klubunun təşkili və fəaliyyətinin bu formasının mühüm üstünlüyü həm müstəqil, həm də şəhər təşkilatları və idman federasiyaları ilə birgə qrant və müsabiqə fəaliyyətlərində iştirak etmək imkanındır; bədən tərbiyəsi və idman tədbirlərinin maliyyələşdirilməsi, öz komandalarının Azərbaycan Tələbə İdman Klubları Assosiasiyasının (ATİK) klub turnirlərində, yarışlarında və forumlarında iştirakı barədə müstəqil qərarlar qəbul edir. Müstəqil təşkilat kimi fəaliyyət göstərən tələbə idman klubu təşkilati-hüquqi formasından asılı olmayaraq digər təşkilat və birliklərlə istənilən hüquqi münasibətləri (nizamnamə fəaliyyəti çərçivəsində) qura bilər ki, bu da, idman klubunun mövcudluğunun bu təşkilati formasının əhəmiyyətli üstünlüyüdür.

Azərbaycan Respublikasında Bədən Tərbiyəsi və İdmanın İnkişafı Strategiyasının həyata keçirilməsinin cari sahələrindən biri təşkilati idarəetmə çərçivəsinin inkişafı və formalaşdırılmasıdır. Müxtəlif təşkilati-hüquqi formalarda yaradılmış tələbə idman klubları bu əsasın struktur komponenti kimi çıxış edə bilər. Tələbə idman klublarının müxtəlif modelləri (hüquqi şəxs yaradaraq və ya yaratmadan), öz üstünlükləri və çatışmazlıqlarına malik olmaqla, uşaqların, yeniyetmələrin və gənclərin bədən tərbiyəsi və idman dəyərlərinə öy-

rədlməsinin aktual problemlərini səmərəli həll edə bilər. Fəaliyyəti sağlamlığın möhkəmləndirilməsinə və məşğul olanlar arasında bədən tərbiyəsi və idmana dəyərli münasibətin formalaşmasına yönəlmiş struktur bölmələr – şöbələr və idman klubları da daxil olmaqla, uşaqlar, yeniyetmələr və tələbə gənclər üçün bədən tərbiyəsi və idman təhsilinin yeni milli sistemini ali təhsil ocaqlarında bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafının idarə edilməsinin təşkilatı əsaslarında yaradılacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

1. **Изаак С.И., Шивринская С.Е.** *Разработка и реализация структурных организационно - управленческих моделей студенческого спортивного клуба // Современные наукоемкие технологии.* 2016, № 2, с. 320-324.

2. **Бальсевич В.К.** *Спортивный вектор физического воспитания в российской школе.* В.К. Бальсевич. М.: НИЦ «Теория и практика физической культуры и спорта», 2015, 158 с.
3. **Костромин О.В.** *Организационно-педагогическое управление спортивным клубом технического вуза.* О.В. Костромин // Теория и практика физ. культуры. 2015, № 2, с. 55-57.
4. **Матыцин О.В.** *Студенческий спорт в России: проблемы и цели развития.* О.В. Матыцин // Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде-2013 в Казани: материалы. Всерос. науч.-практ. конф. Казань: Поволжская ГАФКСИТ, 2014, с. 6-10.
5. **Прохорова М.В.** *Борьба – цель, смысл и стихия жизни.* М.В. Прохорова, А.Г. Семенов, И.Д.Посошков. СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2017. 389 с.

ОРГАНИЗАЦИЯ СТРУКТУРНО-УПРАВЛЕНЧЕСКИХ МОДЕЛЕЙ СТУДЕНЧЕСКОГО СПОРТИВНОГО КЛУБА В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

А.Н. Аскеров^{1а}, проф. Г.Ш. Абиев^{1б}

¹Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта

^а ali.askarov@sport.edu.az, orcid.org/0009-0001-1370-9989

^б galib.abiyev@sport.edu.az, orcid.org/0000-0003-4293-6643

Аннотация. Исследование посвящено теоретическому обоснованию структуры, управления и организации деятельности студенческого спортивного клуба. Целевым направлением «Стратегии развития физического воспитания и спорта в Азербайджане» является создание условий для того, чтобы граждане страны вели здоровый образ жизни, систематически занимались физической культурой и спортом, имели доступ к развитой спортивной инфраструктуре, а также для повышения конкурентоспособности азербайджанского спорта. Основными стратегическими целями развития физического воспитания и спорта в Азер-

байджане являются увеличение доли студентов, систематически занимающихся физической культурой и спортом. К основным задачам, требующим решения для достижения этой цели, относится создание новой национальной системы физического воспитания и спортивного воспитания населения, реализация которой предполагает модернизацию студенческого спорта, в том числе за счет развития студенческих спортивных клубов.

Ключевые слова: студенческий спорт, спортивный клуб, организация и управление спортивным клубом.

ORGANIZATION OF STRUCTURAL AND MANAGERIAL MODELS OF THE STUDENT SPORTS CLUB IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

A.N. Asgerov^{1a}, prof. G.Sh. Abiyev^{1b}

¹ *Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport*

^a ali.askarov@sport.edu.az, orcid.org/0009-0001-1370-9989

^b galib.abiyev@sport.edu.az, orcid.org/0000-0003-4293-6643

Annotation. The study is devoted to the theoretical justification of the structure, management and organization of activity work of the student sports club. The target direction of the "Strategy for the development of physical education and sports in Azerbaijan" is to create conditions for the citizens of the country to lead a healthy lifestyle, systematically engage in physical education and sports, to have access to developed sports infrastructures, as

well as to increase the competitiveness of Azerbaijani sports. The main tasks that require solutions to achieve this goal include the creation of a new national system of physical education and sports education of the population, the implementation of which involves the modernization of student sports, including through the development of student sports clubs.

Keywords: *student sports, sports club, organization and management of sports club.*